

Európa választúton

© 2019 Carnegie Endowment for International Peace. All rights reserved.

Ez az összefoglaló a European Reformists: Refocus the European Union: planet, lifetime, technology c. tanulmánya alapján Bartha Dániel és Inotai Edit készítette. Az eredeti tanulmányt Heather Grabbe és Tomas Valasek szerkesztette.

A Carnegie nem rendelkezik intézményi állásponttal a tanulmányban megjelölt kérdésekben. A politikai vélemények és álláspontok a szerzők és szerkesztők sajátjai.

Az eredeti tanulmány letölthető a **CarnegieEurope.eu** oldalról

A tanulmány és az összefoglaló sokszorosítása és terjesztése kizárólag a Carnegie Europe előzetes engedélye alapján lehetséges.

A világ és ezen belül Európa alapvető változásokon megy keresztül a 21. században.

A változások átalakítják az állam és a polgárok közti társadalmi szerződést, a demokrácia működését és a társadalmi jólétet. Bár az utóbbi évek európai vitáinak középpontjában elsősorban a migráció állt, ami valóban komplex és fontos kérdés, nem szoríthatja háttérbe az olyan problémákat, amelyek az emberiség jövőjét sodorhatják veszélybe. Jelenleg azt látjuk, hogy a kormányok gyakran a rövid távú haszonszerzés (újraválasztás) érdekében kockára teszik a hosszútávú célokat. A szükséges életmód- és szemléletváltáshoz valódi politikai vezetős szerepre van szükség. **Erre leginkább az Európai Unió alkalmas.**

Az 500 milliós népességgel, magasan képzett lakossággal, integrált belső piaccal és koordinált pénzügyi forrásokkal rendelkező Európai Uniónak fontos szerepe lehet abban, hogy felkészítse a társadalmakat ezekre a kihívásokra, védelmet nyújtson az esetleges veszélyekkel szemben és megfelelő – akár a mainál magasabb – életminőséget biztosítson állampolgárainak a 21. század közepére. Ám ehhez elsősorban arra van szükség, hogy az uniós intézmények átgondolják és a valódi kihívásokhoz igazítsák a prioritásaikat és a finanszírozási forrásaikat, illetve szövetségeseket találjanak a nemzetállamokban és a civil közösségekben. Ha az EU-nak ez sikerül, akkor példát mutathat a világ többi országa számára is.

A European Reformist csoport tanulmánya egy család életén keresztül mutatja be, hogy melyek a 21. század legfőbb kihívásai és milyen Európára számíthatunk 2040-ben, amennyiben az Európai Uniónak sikerül ezekre megfelelően reagálnia.

Az EU a mindennapokban

Lucia és Peter izgatottan várták első gyermekük születését. Claudia 2019. május 9-én jött világra, szülei boldogsága leírhatatlan volt. Ám ezt hamarosan felváltotta az aggodalom: **vajon milyen világ vár Claudiára, ha felcseperedik?** Lesz-e tiszta levegő és ivóvíz? Számíthat-e megbízható munkahelyre és lesz-e nyugdíja? A technológiai forradalom nyertese vagy épp vesztese lesz? **Jobban fog-e élni, mint a szülei,** vagy épp ellenkezőleg, nekik **kell majd támogatniuk a lányukat?** Ha minden jó irányba megy és az Európai Unió komolyan veszi a feladatait (és a nemzetállamok sem torpedózzák meg a közös célokat), akkor a kis Claudiának minden esélye megvan arra, hogy szüleinél is **teljesebb, egészségesebb életet éljen.** De nemcsak neki, hanem több millió kortársának is.

NÉZZÜK, HOGY ALAKUL AZ ÉLETE:

2040. májusában Claudia 21 éves. A városban, ahol él, a levegő tisztább, mint a 19. század óta valaha. A lakásának hűtését és fűtését megújuló energiaforrások biztosítják. Claudiának nincs saját autója, de bármikor igénybe veheti a közösségi autómegosztási szolgáltatásokat. **Claudia háztartásában egyszer használatos műanyagokat már nem találni,** van viszont sok újrahasznosított és újrafeldolgozott termék. **Nem fenntartható forrásból származó termékeket nem nagyon vásárol,** mert azok nagyon drágák, hiszen hatalmas adók terhelik őket. Claudia vegetáriánus, de rengeteg jobbnál jobb étterem közül válogathat, ahol rántott sajt és panírozott zöldségek helyett **változatosan és egészségesen étkezhethet.**

Claudia nem aggódik a szülei miatt sem. Peter egy kertészetben dolgozik, Lucia pedig online terapeuta: olyan embereknek segít, akiknek egészségügyi okokból életmódváltásra van szükségük. **Az új adózási rendszernek köszönhetően bármikor dönthetnek úgy, hogy inkább az unokákra vigyáznak,** amint erre szükség lesz.

Claudia nemsokára végez a tanulmányaival, és azt tervezi, hogy egy iskolában helyezkedik el, ahol alapfokú kiberhigiénit tanít majd. Ha kíváncsi rá, ellenőrizheti a szülei egészségügyi adatait, amihez Peter és Lucia hozzáférést biztosított neki az uniós Healthnet platformon. Igaz, a Healthnetet a **2020-as években súlyos kibertámadások érték,** de ennek köszönhetően **az unió és a tagállamok jóval magasabb szintre emelték a legfontosabb platformok védelmét.** Az unió, a tagállamok és a helyi közösségek együttműködésének köszönhetően **Lucia, Peter és Claudia életminősége magasabb, mint a kétezres évek elején.** Nagyobb biztonságban érzik magukat, mint korábban, mivel **életmódjuk fenntartható és a környezet korlátaival összhangban van.**

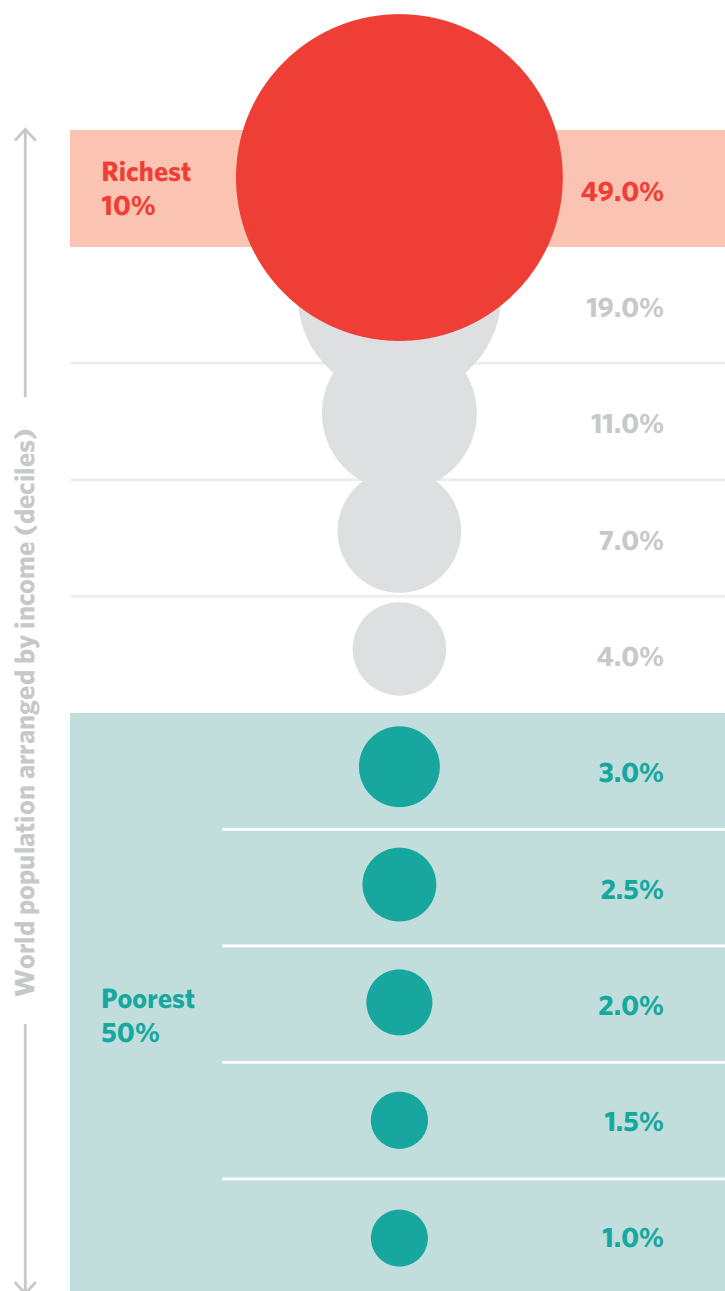
A FÖLD LEGGAZDAGABB ORSZÁGAI FELELŐSEK A VILÁG CO² KIBOCSÁTÁSÁNAK A FELÉÉRT.

Klímaváltozás

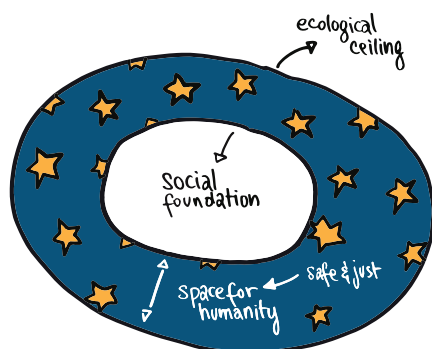
2019-ben a fogyasztási szokások, a környezetszennyezés és a föld erőforrásainak jelenlegi kizsákmányolásának mértéke fenntart-hatatlan. **A káros kibocsátások nagy-részét a fejlett, gazdag világ produkálja**, így felelősségünk meg-kerülhetetlen.

A klímaváltozás nemcsak Európát érinti, de jelenleg sem az Egyesült Államok, sem Kína nem hajlandó a környezetváltozás elleni harc élére állni. Európa jövőbeli szerepe szempontjából döntő, hogy sikerül-e létrehozni egy valódi energiauniót és javítani az energiahatékonyságot. Ha igen, akkor az európaiak jobb levegőhöz és vízminőséghez jutnak, kellemes hőmérsékletű lakásokban élhetnek, amelyek passzív rendszereken alapulnak és nem zajos, áramfaló gépeken, ráadásként pedig számos, a zöld energiával kapcsolatos új munkahelyhez jutnak.

De nem elegendő csupán „kizöldíteni” a jelenlegi gazdaságot, alapvetően meg kell változtatni.

Forrás: "Extreme Carbon Inequality," Oxfam Media Briefing, Oxfam, December 2, 2015, https://www-cdn.oxfam.org/s3fs-public/file_attachments/mb-extreme-carbon-inequality-021215-en.pdf.

KATE RAWORTH „FÁNK GAZDASÁGA” AZ EU-RA ADAPTÁLVA.

A gazdasági modellt és az erről való gondolkodást kell átalakítani. Például úgy, hogy figyelembe vesszük Kate Raworth „fánk gazdaságát”: ebben a külső kör mutatja a föld ökológiai határait, azt, hogy meddig lehet kizsákmányolni a környezetet, a belső kör pedig az alapvető szociális-gazdasági igényeket. A kettő közötti rész az, amelyben az emberiség élhet, dolgozhat, termelhet. A 21. században a hangsúly már nem a növekedésen, hanem a jólét megteremtésén lesz. Ebbe beletartozik a magasabb életminőség, a kisebb egyenlőtlenség, és az egészségesebb, biztonságosabb környezet, ellentétben a GDP növekedés fetiszizálásával.

Mit tehet az Európai Unió?

- 1.** Ambiciózus CO² kibocsátási szabályok meghozatala, és kikényszerítése
- 2.** A rövid távú, eldobható termékek helyett a hosszú ideig használható, tartós használati cikkek támogatása
- 3.** Újrahasznosított termékek támogatása
- 4.** Adóváltozások: ne a munkabért, inkább a természeti erőforrásokat, az energiatermelést adóztassuk
- 5.** Innovációk, új környezetbarát technológiák támogatása
- 6.** A stabilitási paktum átgondolása: azoknak az országoknak, amelyek csökkentik a természeti erőforrások kihasználását, engedélyezzék átmenetileg a deficitszabályok megszegését. Ez egy befektetés a jövőbe, és így is kell kezelni.
- 7.** Egy post-growth bizottság felállítása az Európai Parlamentben, amely folyamatosan koordinál a nemzeti kormányok által létrehozott „gazdasági átmenetért” felelős minisztériumokkal.

A digitális forradalom és az európai társadalom előregedése átalakítja az állam és a polgárok között társadalmi szerződést. A várható élettartam jelentős növekedésével az idősek a társadalom egyre nagyobb szeletét teszik ki, míg a munkaképes korúak arányának csökkenését nem ellensúlyozza a születések számának emelkedése. Amennyiben nem emelkedik jelentősen a nyugdíjkorhatár és a munkában eltöltött évek száma, az időskori függőségi ráta a jelenlegi 3:1 értékről 2050-re a 2:1 arányra emelkedik, amely azt jelenti, hogy két aktív felnőtt fog eltartani egy idős embert. Ez a szint előrejelzések szerint 2070-ig ezen a szinten stabilizálódik.

Ezzel párhuzamosan, mindössze egy évtizeden belül, 2030-ra az európaiak születéskor várható élettartalma 90 évre emelkedik. Az öregedő társadalom gazdaságra gyakorolt hatása egyelőre felbecsülhetetlen, de azt tudjuk, hogy hatással lesz a megtakarításokra, befektetésekre, fogyasztásra, munkaerőpiacra, nyugdíjrendszerre, adózásra és az egészségügyi rendszerre egyaránt. A munkához köthető állami bevételek jelentősen csökkenni fognak, ami változásokat hoz a szociális kiadások terén is.

Egyes közép- és kelet-európai országok, így Magyarország lakossága is, negyedével fog csökkenni 50 éven belül, hiszen az öregedő társadalom kihívásait súlyosbítja a nagyarányú kivándorlás. A demográfiai sokk okozta gazdasági hatásokat csak megfelelő mértékű bevándorlás tudná ellensúlyozni, de világosan látszik, hogy épp ezek az országok utasítják el leginkább ezt a megoldást.

Mit tehet az Európai Unió, hogy a demográfiai és technológiai átmenet ellenére fennmaradjon a szociális biztonság? Bizonyos alapkészségek fejlesztésére EU szintű képzési projekteket kell indítani, de a legfontosabb a tagállamokat segíteni a szociális ellátórendszerek reformjában. Annak érdekében, hogy a munkaerőpiac átalakulása ne vezessen általános szociális válsághoz, olyan szakpolitikákat kell támogatni, amelyek segítik a folyamatos (munka melletti) képzést, csökkentik a jövedelmi különbségeket, és megakadályozzák, hogy széles tömegek süllyedjenek szegénységbe.

Európa előregedése egybeesik a robotizáció és mesterséges intelligencia előretörésével. A fizikai munkák jelentős részét már képesek lennének a robotok kiváltani, de az összetettebb, magasabb hozzáadott értéket termelő munkák esetében még csak most zajlik ez a folyamat. Számos területen, mint az orvosi diagnosztikában vagy a szerződések elemzésében, már most jobb eredmények érhetők el számítógépekkel. Pár évtizeden belül számos területről kiszorul az emberi munkaerő, bár ezzel párhuzamosan új munkahelyek is létesülnek.

Amennyiben a megszűnő munkahelyek száma jelentősen meghaladja az újakét, az állam a növekvő nyugdíjakat és szociális kiadásokat csak az adórendszerek radikális átalakításával tudja fenntartani. Ezzel párhuzamosan pedig a csökkenő számú dolgozó hatékonyságát kell javítani az automatizáció további növelésével.

Elsőként a munkahelyük megszűnése miatt tömegek számára kellene bevezetni a felnőttkori képzéseket és tréningeket, vagyis visszaterelni őket az oktatásba úgy, hogy a költségeket az állam és részben a vállalatok fedezzék.

Mivel a létrejövő, jórészt informatikához köthető munkahelyek betöltésére a többség így se lesz alkalmas, a társadalmak további polarizálódásával kell számolnunk. Egyrészt létrejön egy szűk, a magas hozzáadott értékű szektorokhoz köthető kör, míg a dolgozók nagyobbik része a rosszabbul fizető szolgáltató szektorban ragad. Ahhoz, hogy a társadalmi sokkokat megelőzzük, már most az élethosszig tartó tanulás fejlesztésére kell ösztönözni a tagállamokat és vállalatokat, hogy a munkavállalók minél nagyobb aránya versenyképes maradjon a munkaerőpiacon. Az EU úgy tudja segíteni ezt a folyamatot, ha uniós szintű akkreditációs és minőségbiztosítási rendszereket dolgoz ki a nem-konvencionális oktatás ösztönzésére és ezeket anyagilag is támogatja. Ennek működtetésére Franciaországban van már példa, ahol a korábbi aktivitástól teszik függővé, hogy milyen arányban finanszírozná az állam a munkavállaló át- és továbbképzését.

Az állandó képzések, növekvő rugalmasság és új képességek elsajátításának folyamatos igénye azt is jelenti, hogy a hosszú távú munkaszerződések egyre inkább visszaszorulnak, növekszik a vállalkozók, önfoglalkoztatók, rövidtávú szerződéssel rendelkező munkavállalók száma. Ezzel együtt elmosódik a foglalkoztatás és munkanélküliség fogalma. A rövidtávon és szerződéssel foglalkoztatott emberek szociális jogai és érdekérvényesítő képessége pedig jóval alacsonyabb. Az ő képviselőikre fókuszálva a szakszervezeteknek is át kell alakulnia.

Természetesen a finanszírozási oldalon is jelentős változásokra van szükség az adórendszer átalakításával. A technológiai forradalom egyik velejárója, hogy a bevételek többsége a tőkéhez és tőkebirtokosokhoz köthető. Mindeközben az EU-ban kimagasló a munkához kötött adóteher. Ennek radikális csökkentésére van szükség.

Az előregedés hatására az ingyenes egészségügy finanszírozhatatlanná válik, miközben jó minőségű ellátásra a munkában töltött évek növelése miatt szükség van. Egyrészt fejleszteni kell az otthonápolást, másrészt a gazdagabb tagállamoknak a képzésre fordított összegek kompenzációjával támogatnia kell a kevésbé fejlett országokat, ahonnan ma tömegesen áramlanak el a képzett egészségügyi szakemberek.

Mit tehet az Európai Unió?

- 1.** Online képzések akkreditációja és minőségbiztosítása az élethosszig tartó tanulás ösztönzésére és meghonosítására
- 2.** Támogatások, mint az Európai Képzési Alap (EFT) átalakítása a munkájukat elvesztő emberek munkaerőpiaci versenyképességének előmozdítására
- 3.** A kevésbé fejlett és oktatásra keveset költő tagállamok támogatása képzési és élethosszig tartó oktatás elősegítésére
- 4.** Az online platformok segítségével foglalkoztatott, kevésbé védett munkavállalók jogainak biztosítása
- 5.** A fizetett és önkéntes munka EU szintű nyilvántartása, az idős- és betegápolás valamint és gyermeknevelés hatékonyabb elismerésére.
- 6.** Segíteni és koordinálni a tagállami törekvéseket a munkát terhelő adók csökkentésére.
- 7.** Az egészségügyi szektor strukturális hibáinak megelőzése és csökkentése, elsősorban a tagállamok közötti egyenlőtlenségek csökkentésének érdekében.

Technológia

A technológiai fejlődés a jövőnk kulcsa. A mesterséges intelligencia alacsony presztízsű munkák többségénél kiváltja az emberi munkaerőt, és az egészségügyben nélkülözhetetlen lesz az idős- és betegápolás megvalósításához és a gyógyítás hatékonyabbá és gyorsabbá tételéhez. A megújuló energiával kombinálva pedig forradalmasíthatja a közlekedést. Ugyanakkor politikai, etikai és biztonsági kockázatokat is hordoz.

A demokráciára gyakorolt negatív hatás elsősorban az információs buborékok kialakulásán, külföldi hatalmak ellenséges tevékenységén (hybrid hadviselés) és „fake news”-on keresztül már napjaink része. Elsősorban a hirdetési piac koncentrációjának hatására a hagyományos, szerkesztett média visszaszorult, a helyét az ingyenes alternatívát hirdető hírforrások vették át. Az állampolgárok egyre inkább tudatában vannak ezek veszélyeinek.

Számos országban születtek programok és törvények a káros tartalmak és dezinformáció hatékony eltávolítására és a médiaműveltség előmozdítására. Kulcsfontosságú lépés, hogy korlátozzuk az állampolgárok adataival történő kereskedést, melynek eléréséhez az európai általános adatvédelmi rendelet (GDPR) volt az első lépés. A továbbiakban egyes platformok, mint a Facebook működését kell úgy szabályozni, hogy ne zárja a felhasználókat digitális gettókba szokásaik és preferenciáik alapján.

Természetesen más veszélyek is leselkednek ránk. Minél több mindent automatizálunk és kötünk hálózatokba, annál nagyobb a kibertámadások veszélye, amely eddig elsősorban idegen államok ellenséges tevékenységeként jelentkezett. A kiberbiztonság növelése azonban nem lehetséges anélkül, hogy a magánszektorra és a lakosságra kiterjesszük. Ennek egyik oka, hogy a támadások általában megfertőzött számítógépek tömegét használják fel, másrészt a hétköznapi életben használt szolgáltatások jelentős részét vállalatok üzemeltetik. Az EU már kötelezte a tagállamokat, hogy a kritikus infrastruktúrát hatékonyabban védjék. A kibervédelem másik feltétele, a megfelelő elrettentő képesség (a tagállamok képesek legyenek ellencsapást indítani) még messze nem áll rendelkezésünkre. A lakossági biztonság növeléséhez elsősorban a szabályozáson kell változtatni. Az emberek többsége a biztonságra költött pénzt felesleges költségnek tartja, így a szabályozóknak az eszközök kötelező tartozékaként kellene forgalmazni a megfelelő védelmet. Ehhez hasonlóan a szolgáltatók számára egy kötelező minőségbiztosítási rendszert kell kidolgozni, hogy a vásárlók a szolgáltatás igénybevételekor lássák, ha adataik és eszközeik felesleges veszélynek vannak kitéve.

Végezetül a technológia fejlődése etikai kérdéseket is felvet. Az orvosi diagnosztika fejlődése, a vezetési adatok mérése könnyen vezethet algoritmus alapú szegregációhoz. Dönthet-e leleteink alapján egy gép létfontosságú kezelésről? Mi alapján választ egy autó, ha egyik döntésével egy gyalogost, a másikkal a vezetőt öli meg? Ezeket a kérdéseket már ismerjük, de válaszok még nem születtek.

Mit tehet az Európai Unió?

- 1.** A tényfeltáró újságírás támogatásának növelése
- 2.** A káros tartalmak eltávolítására szigorú szabályrendszer kidolgozása, rövid határidőkkel
- 3.** Élethosszig tartó oktatás a médiaműveltség javítására
- 4.** A politikai tartalmak terjesztésének vizsgálata, a bothálózatok felszámolásának érdekében
- 5.** Globális etikai sztenderdek elfogadása
- 6.** Informatikai termékek biztonsági kockázatainak kötelező feltüntetése
- 7.** Együttműködés a biztosítási piaccal a biztonságra költők jutalmazása érdekében

Következtetések és javaslatok

A fenti javaslatok jelentős része ma politikailag nem tűnik megvalósíthatónak. Ahogy Jean-Claude Juncker, az Európai Bizottság leköszönő elnöke fogalmazott egyszer:

„Mindannyian tudjuk, mit kellene tenni, csak azt nem tudjuk, hogyan választanának újra, ha megtennénk”.

A populisták is erre a bűnultságra építenek, ugyanakkor az általuk javasolt bezárkózás és megosztottság valamennyi itt felsorolt problémát csak súlyosbítaná. Eközben azt látjuk, hogy az összes javasolt megoldási lehetőséget helyi szinten már itt-ott alkalmazzák a tagállamok vagy települések. A 21. század elején az alulról induló kezdeményezések új hulláma jelent meg. Ezekre építve, de csakis a gazdasági szereplők, **az állam és a társadalom együttműködésével lehet a változásokat végigvinni**. Egyre több példa megmutatja, hogy amikor az állam nem képes cselekedni, állampolgárok kis csoportjai fenntartható változásokat képesek elérni helyi szövetkezetek létrehozásával. Németországban 2016-ban magánemberek és helyi közösségek kezében volt a megújuló energiát termelő létesítmények harmada.

Ahogy a lakosság túlnyomó többsége nagyvárosokba költözik, úgy tud egyre több állami feladatot átvállalni egy-egy önkormányzat. Állami elköteleződés híján nagyvárosok szövetsége is képes lehet változásokat végigvinni. A helyi együttműködésre más területeken is szükség van. Miközben **egyre több városlakó szeretné ökológiai lábnyomát csökkenteni** és helyben termelt mezőgazdasági termékeket fogyasztani, a gyakran kilométerekre élő gazdálkodók a megélhetésükért küzdenek.

Mit tehet az Európai Unió?

- az EU-nak létre kell hoznia a Közöségi Kezdeményezések Alapját: jelenleg semmilyen forrás nem támogat ilyen célból helyi szervezeteket és közösségeket.
- a magánszektorot ösztönözni kell arra, hogy a közösségi felelősségvállalás részeként helyi közösségeket és kezdeményezéseket szélesebb körben támogassanak önkéntes munkával és pro-bono szolgáltatásokkal.
- az állam a helyi kezdeményezéseket fel kell használja és együtt kell velük működni, hogy tesztelni tudjon országos szintű programokat.

Az EU-nak lehetősége van arra, hogy kulcsszereplője legyen annak a folyamatnak, amely összehangolja az állampolgárok, helyi kezdeményezések, önkormányzatok és nemzeti kormányok programjait. Az EU felelősége, hogy Európa jövője érdekében ezen kezdeményezések élére álljon és globális szinten is példát mutasson.